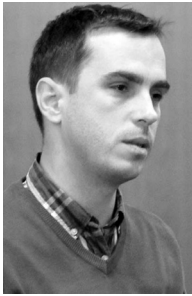

Fănel TEODORAȘCU

Țăranul pitoresc și presa românească din prima jumătate a secolului trecut

F.T. – lector univ. dr. la Facultatea de Comunicare și Relații Internaționale din cadrul Universității „Danubius” din Galați, director al Centrului de Studii și Cercetări Danubiene. Este autorul unor cărți cu caracter științific, precum *Pamfil Șeicaru* (2014), *Arta gazetărească. Trei ipostaze* (2014) și coordonatorul/ editorul unor volume de profil. De-a lungul timpului, a publicat mai multe studii, articole etc.

Vom urmări în acest studiu ce se scria despre *țăranul român* în presa românească (aici ne referim și la publicațiile scrise în limba română din Ardeal) din prima jumătate a secolului trecut. Pentru realizarea cercetării noastre au fost consultate mai multe texte, ce au apărut, între anii 1901 și 1943, în publicații precum: „Țara noastră”, „Adevărul”, „Gazeta Transilvaniei” etc.

1. Descânțece și dansuri moderne

În 1928, în revista „Realitatea ilustrată”, era publicat articolul *Țăranul pitoresc*¹. Textul precizat reprezintă, după cum explică chiar autorul său, o reacție la *polemica grea*, care *s-a iscat prin gazetele* epocii interbelice, pe tema *țăranului pitoresc*. Așadar, articolul pare a fi un răspuns dat orășenilor, care își tot dădeau cu părerea în privința felului în care țăranul trebuia să vorbească, să se îmbrace, să trăiască. În trecut, se arată în textul citat, orășenii îi cunoșteau pe locuitorii satelor doar prin intermediul producțiilor literare publicate prin reviste și, din acest motiv, ei credeau că țăranul autentic nu e cu nimic diferit de cel descris de scriitori. Admirația pentru țăranul român afișată de cei de la oraș se dovedea a fi,

în cele mai multe cazuri, pură ipocrizie. Nu de puține ori se întâmpla ca țăranul, ajuns la oraș cu treburi, să fie nevoit să suporte bătărăniile celor care, de altfel, se declarau admiratori ai satului românesc și ai locuitorilor acestuia. Urmele lăsate de viața de la țară asupra săteanului² nu erau pe placul orășeanului, căruia vederea degerăturilor și a bătăturilor, de pildă, îi provocau stări dezagreabile. În anii interbelici, se arată în aceeași sursă, numărul celor care scriau prin reviste despre *țăranul român* a început să scadă, chiar dacă nevoile săteanului au rămas neschimbate. Acum, orășeanul, după ce își încheia plimbarea făcută printr-unul dintre satele României Mari, se declara tulburat de atracția locuitorilor de la țară pentru *distracțiile* moderne. În opinia orășeanului, țăranul trebuia să rămână, în întregime, tradițional. Locuitorului de la țară nu-i era îngăduit, de pildă, să se îmbrace sau să vorbească precum oamenii care trăiau la oraș. Aceste chestiuni se asemănau însă, credea autorul articolului urmărit de noi, cu fricile care o frământau pe *coana Manda*, personaj celebru în acea epocă, și, prin urmare, ele meritau să fie întâmpinate doar cu zâmbete: „Sunt domni, altminteri cumsecade și serioși, care ar vrea ca locuitorul satelor românești să se prezinte în permanență cu flori și ciucuri, mândru ca un haiduc și fercheș ca la un bal mascat. Discuția n-a început, de altminteri, astăzi și nu se va sfârși cu polemica amintită. Se va mai cheltui cerneală și se vor mai schimba înjurături în sprijinul unor teze susținute pasionat. Era o vreme când în literatură nu putea fi cântat decât badea Gheorghe și când trubadurii oftau după hangița cu garoafe în coc și cu draci în priviri. E drept că sollicitudinea orășeanului nu se manifesta pentru țăran decât prin revistele literare. Altminteri, badea Gheorghe mânca pumni la oraș, i se spunea mârlan și era subiect de prompte ironii. Iar hangița era muștruluită de călătorii care descindeau, zoriți, din trăsură sau din mașină și care strâmbau din nas văzând-o că are mâinile degerate și picioare cu bătăături. Țăranul trăia necăjit dimpreună cu nevasta, cu odraslele și cu dobitoacele dimprejur. Abandonat de literatori, locuitorul satelor nu-i mai nefericit. Dar a stârnit nefericirea celor care îl vedeau în postură de carnaval, cu flori la pălărie, cu zorzoane multicolore, bătând hora și cântând ca un haiduc, din frunză. Cineva, un prieten al nostru, și-a exprimat indignarea la... cafenea, după o plimbare cu automobilul prin județ, că într-un sat a auzit un patefon cântând, iar într-altul a văzut jucându-se, în bătătura crâșmei, un dans ultramodern. Și a mai fost îndu-

rerat prietenul de alte constatări a căror gravitate ne-a făcut să zâmbim: țărani vădeau izbitoare influențe orășenești în portul lor și în grai...”³.

Altele erau, se arată în text, neajunsurile satului românesc. Dincolo de hainele orășenești și muzica ultramodernă, viața țăranului era dusă după *realități* de mult apuse. Sufletul lui era prins în trecutul în care toți oamenii credeau că bolile pot fi vindecate cu ajutorul descânteceleor. Credința în puterea vindecătoare a descânteceleor⁴ și lipsa de încredere în medici, elemente care încă mai caracterizau satul românesc, duceau la apariția unor situații nefirești pentru acea epocă: „Am întârziat și noi prin sate și am făcut și noi constatări, care ne-au întristat și ne-au neliniștit. Dar nu în legătură cu straiile, cu vorba și cu preferințele de acum ale omului de la țară. Că în loc să-și lase cămașa afară, el și-o bagă în pantaloni, nu-i o nenorocire. Că în loc de sărbă și bătută, arde un charleston, să fie sănătos. Că în loc de caval, își uită necazul și își omoară timpul cu o placă de patefon, noi îl aplaudăm. Am văzut însă alte lucruri și alte fapte care ne-au îndurerat. În satul de la munte în care ne-am petrecut vacanța, o femeie se îmbolnăvise. Avea o durere năpraznică de cap. Au doftoricit-o babele cu descântece, cu balegă de la bivoli bălțați și cu apă de la trei fântâni, trecută prin dărmon. Opinia satului era că nenorocita femeie fusese deochiată.

– «Duceți-o la spital», a spus doctorul, chemat de noi dintr-o comună alăturată. «Are congestie cerebrală». Și i-a dat, până una alta, un leac pentru alinarea durerilor. Satul a râs de limba păsărească a doctorului, iar babele, aruncând doctoria, continuară cu descântecele și cu leacurile lor, care... o băgară pe femeie în pământ.

– «Voia lui Dumnezeu!» și-au dat oamenii cu părerea, ducând-o pe moartă la cimitir și oprindu-se, pe urmă, la crâșmă, să bea pentru sufletul ei.

Și am mai văzut și altele, și am auzit și altele, care, acestea, ne-au întristat și ne-au neliniștit”⁵.

O manieră orășenească de a vorbi despre *puterea mare a deochiului* găsim în povestea populară umoristică *Slănina deochiată*⁶, ce a fost publicată, în 1911, în „Gazeta Transilvaniei”. Pentru autorul acestui text „născocirea telegrafului fără sârmă e cea mai bună dovadă” că „deochiul” e real, că „nu e credință deșartă”. Aflăm din sursa deja indicată că

e ușor să-i recunoști pe cei care dețin *marea putere a deochiului*, pentru că aceștia au „ochii mari și negri”. Bundurea, țăranul *cu doi ochi de balaur*, „deochea”, fără să fie văzut de vecinii în curțile cărora intra, diferite unelte (*secure, fier de plug* etc.). La târguri, el „deochea” *cizme, pieptare, șerpăre* și, când se ivea ocazia, *slănină*.

E ușor de înțeles că, la oraș, nu erau puține vocile care spuneau că doar cei lipsiți de maturitate în judecată apelau la serviciile descântătoarelor⁷.

2. *Hainele altora sunt mai frumoase*

În 1904, în volumul *Crestomație pentru toți românii* (George Coșbuc), era publicat textul *Țăranii din Basarabia*⁸. Textul este valoros în întregime, dar noi ne vom opri doar asupra părții în care autorul face referiri la ținuta săteanului basarabean. Înainte de a vorbi despre îmbrăcămintea *țăranilor basarabeni*, precizăm că am ajuns la acest text prin intermediul ziarului „Gazeta Transilvaniei”, care-l publica în ediția sa din 15 (28) august 1904⁹. Pentru citările noastre însă, volumul lui George Coșbuc va fi indicat ca sursă. Așadar, portul săteanului român din Basarabia, se arată în sursa deja precizată, seamănă foarte mult cu cea a săteanului român *de dincolo de Milcov*: „Îmbrăcămintea se compune dintr-o pălărie de paie, vara, sau căciulă, din cămașă și izmene, făcute de pânză de casă, altădată țesută pe de-a-ntregul din in, iar acum făcută pe jumătate cu bumbac; picioarele sunt încălțate cu opinci. Deasupra cămășii, țăranul aruncă pe umeri o *manta*. Femeile, vara, poartă o cămașă lungă, pe deasupra căreia se îmbracă sau fustă, sau șorț și o cațaveică; picioarele sunt desculțe sau în opinci. Îmbrăcămintea de sărbătoare și zile mari constă [în mod] obișnuit dintr-un *antereu* de demicaton, iar la cei cu dare de mână, de mătase; antereul se încinge cu brâu. Iarna, pe deasupra acestor haine, se mai îmbracă *cojocul*. Deasupra brâului, țăranii se mai încing și cu o încingătoare largă de piele, împodobită cu nasturi (bunghi) și cruciulițe de aramă. Dumineca, se poartă niște șalvari largi, creți în dos, de demicaton albastru sau din postav de casă (bernevici), iar pe deasupra anteriorului o scurteică; în loc de opinci, niște *ciobote* potcovite cu potcoave de aramă”¹⁰.

În text se arată și că, în mai multe județe din Basarabia, țăranii români au lăsat *portul național*, pentru a se îmbraca cu „haine nemțești”, iar țărăncile se îmbracău ca femeile de la oraș. În aceeași sursă se mai arată

și că țărăncile române din Basarabia sunt tot timpul îngrijite și frumos îmbrăcate: „La flăcăii din sat, e acum mare modă pentru jiletce și veste. Și cioboatele cu brăul sunt două obiecte de mare cochetărie. Îmbrăcăminte țărăncilor, de zile mari și de sărbători, se compune dintr-o rochie de bumbac sau de mătase, peste rochie se îmbracă o cațaveică îmblănită cu blană de vulpe, iar pe cap se poartă o broboadă sau tulpă. Femeile bătrâne își acoperă capul cu prosop alb de pânză, femeile tinere, cu o bucată de borangic sau un testemel. Fetele nu-și acoperă capul și poartă părul împletit în cosițe, care cad pe spate sau sunt ținute de un pieptene împodobit cu o garofiță sau altă floare. Țăranca română din Basarabia iubește a se găti, e chiar cochetă, poartă inele, gâtul ei e plin de mărgelile sau *harmaz*, precum poartă și cercei. Firește că toate aceste giuvaieruri nu se portă decât în zile de sărbătoare, iar în zilele de muncă portul femeilor e simplu, dar totdeauna curat”¹¹.

Despre impactul pe care „hainele nemțești” îl aveau asupra țăranilor români scria și Octavian Goga, în 1907, într-un articol¹² din „Țara noastră”. În textul său, Goga vorbește despre cum, într-un sat din Ardeal, doi indivizi îmbrăcați cu *haine nemțești au mers din casă în casă, de la un capăt la altul, și au adunat de la oameni banii de dare. Țăranii „se supuneau, și se plecau, și se rugau, fiindcă cei doi pungăși erau în nădrăgi...”*¹³.

În acest punct, credem că este potrivit să semnalăm studiul „Portul sătenilor din regiunea Șiria, județul Arad” (Marcel Olinescu), ce a apărut în revista „Sociologie românească”. În textul precizat, autorul face o descriere amănunțită a *portului* din regiunea numită deja și lămurește câteva chestiuni foarte interesante¹⁴.

Revenind la *Țara noastră*, care a fost scoasă, la Sibiu, în teribilul an 1907, vom spune că această revistă, când a apărut, avea scopul declarat de a publica articole și știri referitoare la *treburile țăranimii*¹⁵. Publicația avea ca punct de plecare dorința celor care o scoteau de a *apropia cărturarimea de sufletul țăranilor*¹⁶. Octavian Goga credea că cei învățați trebuie să depună eforturi pentru a se face înțeleși de popor. Goga spunea că mai tot ce s-a scris până la acea dată despre țăranimea română, atât în cărți, cât și în gazete, nu era decât o *așezare de vorbe chinuite, din care înțelesul poveștii ieșea gătuțit*. El le cerea știutorilor de carte să *semene, nu din meșteșug, ci din datorie, grăuntele luminii la sate*: „O gazetă ridică

punte între sufletele cărturarilor și ale țăranilor, care o slovenesc, dumineca, pe genunchi. Din rândurile unei gazete se deslușesc sfaturi și îndemnuri noi, se trezesc aducerile aminte ale unui trecut, care trebuie să trăiască în suflete, se desface glasul de povață al trebuințelor zilnice și se vestește chemarea la muncă, în așteptarea zilelor de mâine”¹⁷. Așadar, într-un articol publicat în revista precizată deja, țăranul era sfătuit să scape de una dintre cele mai rele deprinderi ale sale: „Locuiesc la oraș. Locuitorii sunt: unguri, nemți și sârbi. Românii sunt așa de puțini că se pot număra pe degete. În jurul orașului însă, sunt multe sate românești, sate avute și fruntașe, cu 5-7 mii [de] locuitori. Aceștia, zilnic, cercetează orașul, unde își fac cumpărăturile trebuincioase – de multe ori fără de niciun rost, fiind acele lucruri de fală și măreție –, unde își valorifică (vând) produsele agricole (grâu, cucuruz și altele), apoi, aici e tribunalul, judecătoria cercuală și alte oficii, cu care au afaceri. La tot pasul întâlnim, deci, țărani [români] și țărănci române. Înfațișarea lor, însă, e nespuse de tristă, e chiar respingătoare, căci îmbrăcămintea lor lasă foarte mult de dorit. Țăranii și țărăncile noastre, adică, au acel rău obicei că, atunci *când merg* la oraș, *îmbracă cele mai rele haine, îmbracă zdrențe!* Vara, cămășile lor sunt murdare, sunt negre de pulbere, iar iarna, cojocul și cioarecii sunt numai cârpituri. De multe ori, lipsesc chiar bucăți întregi din îmbrăcămintea. Această împrejurare încă e un motiv însemnat că țăranul român e desconsiderat, e batjocorit, e huiduit, e disprețuit de toți străinii, până și de copiii. Oare n-are țăranul român îmbrăcămintea îndestulătoare, cinstită? Oare portul nostru românesc e atât de urgisit, de respingător, că noi, din vina lui, trebuie să suferim rușine? Nu, țăranul român cheltuiește mult, foarte mult, chiar prea mult, pentru îmbrăcămintea, portul nostru național e cel mai frumos port, avem însă un obicei rău: în mijlocul nostru s-a încuibat o *deprindere păgubitoare prestigiului, cinstei neamului nostru românesc*”¹⁸.

Prestigiul neamului românesc cerea de la țăranul român, se mai arată în articol, părăsirea răului obicei de a nu avea grijă de felul în care se îmbrăca atunci *când mergea între străini*. Asta nu însemna însă, explică același autor, că țăranul trebuia să îmbrace mereu *hainele de sărbătoare*, ci că îmbrăcămintea pe care o alegea trebuia să *fie curată și întreagă*¹⁹.

Într-un alt articol, țăranul român este îndemnat să renunțe la ceea ce autorul textului numea *slugărnice*, care era manifestată, în special, în

raport cu *neguțătorii de alt neam*: „Această deprindere, în cea dintâi clipă, gândești că e neînsemnată, dacă însă cugetăm asupra lucrului, atunci vom vedea că ea e foarte însemnată. Dacă un țăran român de aici merge în cancelaria vreunui neguțător, de alt neam, ca să-și primească banii, pentru grâul sau cucuruzul ce a vândut, când se apropie de cancelarie își descoperă capul – de multe ori își lasă pălăria sau căciula afară –, vreme de câteva clipe stă zăpăcit înaintea ușii, nu știe ce să facă, să deschidă sau nu ușa, apoi, cu frică, în vârful degetelor, așa-zis ca un hoț, intră în cancelarie, uitându-se la stânga și dreapta, ca nu cumva să atingă vreun lucru din cancelaria negustorului. Ajuns țăranul român în cancelarie zice un «Trăiască domnu'», se oprește lângă ușă, unde stă nemișcat, uneori ceasuri întregi, până ce «domnul» se îndură să plătească banii. De multe ori însă, când în cancelarie sunt mai mulți «domni», țăranul român e alungat afară, unde așteaptă, pe vreme ploioasă ori geroasă, plătirea banilor. Mulți dintre ei stau cu căciula sau pălăria în mână! De ce se întâmplă toate aceste dejosiri, ba chiar batjocuri? De ce țăranul român e atât de slugarnic față de alții? Pentru ca la toate acestea să se pună sfârșit, odată pentru totdeauna, nu e lipsă de mare învățătură, ci numai puțină voință se cere, și atunci neguțătorii nu se vor mai juca cu noi, și cu atât mai mult, căci ei nu ne dau în cinste banii. Ce trebuie deci să facem? Lucrul e foarte ușor. Intrăm în cancelaria neguțătorului, acolo ne descoperim capul, în loc de «Trăiască domnu'», zicem «Bună dimineața» și cerem să ni se plătească banii. Dacă neguțătorul, amăsurat obiceiului său, strigă: «Așteaptă», atunci noi îi răspundem: «Nu am vreme să aștept»²⁰.

Idei oarecum asemănătoare cu cele de mai sus pot fi găsite și în alte articole²¹. Noi nu ne vom opri și asupra acestor texte. Ne vom opri totuși asupra articolului intitulat „Legile lui Dumnezeu”²². Autorul acestui text îl sfătuiește pe țăranul român să accepte ideea că, uneori, întâmplările nefericite nu pot fi evitate. Așa e firea lucrurilor, iar cine încearcă să lupte cu legile firii, se arată în articol, nu are decât de suferit. Din text reiese ideea că mulți dintre țărani români nu înțeleg că nu toate luptele pot fi câștigate și că, uneori, pentru a nu pierde tot ce au, trebuie să facă un pas în spate: „Viața omenească e împreunată cu nenumărate necazuri. Rare sunt acele zile despre care putem zice că au fost senine, că le-am petrecut în liniște, în tihnă desăvârșită. Așa a fost de la începutul lumii și așa va fi întotdeauna, pentru că nu este putere omenească

care să schimbe legile lui Dumnezeu, legile naturii. Omenimea, deci, trebuie, și, spre binele, fericirea și înaintarea ei, are datorința să-și plece capul în fața acestor legi și, cu tărie sufletească, să supoarte toate loviturile, toate necazurile, mici sau mari, de care e părtașă. Dar, durere, nu e așa! În sânul neamului nostru, sunt foarte mulți țărani – vorbesc numai de ei – care din anumite slăbiciuni, și din neștiință, nu vor să-și plece capul, să se împace cu necazurile ce au dat peste ei și, astfel, își îngreunează sufletul de păcate și se fac de râsul și disprețul altor oameni. Sunt apoi foarte mulți țărani de ai noștri care, cu încăpățânarea lor, își fac pagube mari, ba de multe ori, din această pricină, împreună cu nevastă și copilași, ajung pe drumuri, ajung la sapă de lemn²³. Țăranului român îi trebuie, se arată în finalul textului urmărit de noi aici, *mai multă lumină, pentru a ști să aleagă binele din rău și pentru a îmbrățișa doar ce e bun și folositor*²⁴.

Același autor, folosindu-se de exemplul comunei din care era de loc, vorbește, într-un alt articol²⁵, despre situația ciudată care caracteriza satul românesc. Țăranul român muncea la câmp întreaga zi, dar *sărăcia tot își făcea cuib în casa lui*. Din acest motiv, țăranul, încărunțit de neajursuri înainte de vreme, își caută norocul în țări străine: „*Răul zace în faptul că vremurile s-au schimbat, iar țăranul român nu ține seamă de această schimbare; țăranul român nu înțelege glasul vremurilor de astăzi, căci fie el oricât de sărac, aibă el oricât de puțin pământ, ține morțiș la plug și coasă și nu gândește la alte izvoare de câștig. [...] E mare nenorocire, pentru neamul nostru românesc, că țăranul nostru nu îmbrățișează meșteșugurile și negoțătoria, care sunt unele dintre cele mai frumoase și bune izvoare de câștig*”²⁶.

Tot în revista „Țara noastră” găsim, în articolul *Pământul nostru ne cheamă*²⁷, o frumoasă descriere făcută *sufletului* țăranului român. Textul precizat îi aduce în atenția cititorului pe românii, mulți la număr, care părăseau Ardealul, pentru a merge în America. Pentru mulți dintre cei plecați, viața din „America bănoasă”²⁸ nu era deloc un vis devenit realitate, iar motivul e explicat în articol: „Coborâtor din plugari și plugar el însuși, țăranul nostru a fost totdeauna înfrățit cu pământul. Traiul lui zilnic nu s-a desfășurat între pereții casei. Pe câmpul neted, mânându-și vituțele la plug, ori pe muchia unui deal, pascăndu-și turma de oi, – acest om a trăit din mila pământului. În

arșița soarelui de vară, ori în gerul ascuțit al Bobotezii, privirea lui a îmbrățișat totdeauna câmpul. De aici înțelegerea minunată a lui, pentru atâtea taine ale firii, de aici poezia înflorită a închipuirii lui, care a înfiripat povești. Frunza tremurată a codrului în mijirea dimineții, picătura de rouă pe florile din livadă, vaiorul vântului de toamnă printre copacii desfrunziți, toate au găsit răsunset în sufletul lui. Viața i-a fost de veci legată de pământ. [...] Această legătură de veacuri se sfarmă greu. El își apără petecul de moșie și, mai de grabă, chinuiește o viață întregă sărac și prăpădit, decât să-l părăsească. Dus departe de moșia lui, prin puterea unor împrejurări, el va simți totdeauna chemarea tainică a gliei. În zori de zi, la ivirea razelor de soare, amintirea lui îl va purta spre strașina căsuței albe cu arminden la poartă, iar vântul îi va aduce frânturi de cântece din poiana codrului de brad. Și nu va putea înfrâna îndelung această chemare. Într-o dimineață, își va mototoli pripit în traistă hainele și va lua drumul către casă... Astfel e plămădit sufletul țăranului nostru”²⁹.

Într-un alt articol, un alt autor indică cauzele traiului greu dus de țăranul român: „Da! Greu trăiește țăranul nostru! Mult are să sufere! Toate acestea din cauza prostiei lui, din lipsa unei culturi mai superioare, din respingere și nebagare de seamă. Ca să le aibă pe acestea, datori suntem noi, intelectualii, să nu-l luăm cu furca cea lungă, ci să-l tratăm *blând, instruindu-l și educându-l*”³⁰. Cei de la *Țara noastră* se interesau și de soarta țăranului român din România, urmărind măsurile luate de guvernul român, pentru ca *bunăstarea generală să se introducă pretutindeni*, iar *regretabilele tulburării* de la începutul lui 1907 să nu se mai repete³¹.

Pentru unii gazetari, țăranul era mai frumos, sub toate aspectele, decât orășeanul. În „Cuvântul”, într-un articol în care vorbea despre interesele economice ale *țăranimii bucovinene*, Pamfil Șeicaru spunea, printre altele, că nu înțelege cum „se poate ca târgoveții români, cu capetele teșite, cu privirea tâmpă, să fie din aceeași rasă cu țăranii aceia mândri, care au în gest maiestatea veacurilor de glorie”³². Dintr-o altă sursă aflăm că, în Maramureș, țăranca nu știa *să pregătească mâncarea*³³, iar în unele locuri (din același Maramureș), *atât bărbații, cât și femeile își schimbau hainele o singură dată pe săptămână*³⁴, flăcăii având *strigături speciale* despre această din urmă chestiune³⁵.

3. Țăranul român și pământul

Pe parcursul anului 1907, în presa românească, dar și în cea din străinătate, au tot fost publicate articole ce-l aveau pe *țăran* în centrul lor. E limpede că cele mai multe dintre textele în care se vorbea despre locuitorul român de la sate aveau ca punct de plecare „răscoalele țărănești”³⁶ de la începutul aceluși an. În lucrarea noastră, nu ne îndreptăm atenția în mod deosebit asupra „răscoalelor”, pornite de țărani³⁷ care, neavând *fălci* de pământ, aveau, după cum spuneau gazetarii de la publicația umoristică „Furnica”, *fălci*le înțeleștate de foame³⁸. Vom urmări aici un fragment dintr-un articol, publicat în luna octombrie (1907), în ziarul „Adevărul”, ce poartă titlul *O crimă mușamalizată*³⁹. Articolul precizat deja este, spunem noi, potrivit pentru cercetarea noastră, iar motivul e acela că, în acest text, autorul expune, cumva, etapele pe care un țăran înțelege că trebuie să le parcurgă înainte de a porni să-l omoare pe cel despre care crede că i-a făcut o mare nedreptate: „Ascultați!... În comuna Jilavele, din Ialomița, *învoielile* sunt una și una cu *sămânța țăranului*; la 3 pogoane date țăranului, acesta muncește, definitiv, un pogon proprietarului, căruia îi mai face 4 zile cu carul, 3 zile cu mâinile, îi transportă 5 kile la gara Albești, 40 km distanță, și-i mai plătește 12 lei de vită, fără a putea băga mai mult de 5 vite într-un pogon! Faceți socoteala și veți vedea la cât revine un pogon dat de proprietar țăranului, cât îl costă pe acest nenorocit această bucată de pământ, care nu îi poate ajunge nici să se hrănească. [...] Într-adevăr, împingând până la sălbăticie această necreștină, neomenoasă *învoială*, d[omnul] Dobrinescu a găsit de cuviință ca, fără formă de judecată, cu de la sine putere, să ia de la un țăran, care nu-i putuse plăti ierbăritul, doi boi, care constituiau singura avere a aceluși nenorocit, adus de altminteri în sapă de lemn. Țăranul, exasperat, s-a plâns primarului, care i-a răspuns: «ai dreptate, dar n-am ce face!...». S-a referit, negreșit, la protecțiunea puternică de care-l știa acoperit pe îngrijitor. S-a adresat apoi la inspectorul administrativ... un adevărat tip. Nu știu cum îl tolerează d[omnul] prefect Stoianescu. Dis-de-diminează, se plimbă prin viile Domnului, pentru ca să reînceapă seara, când gardiștii îl ridică de prin șanțurile Urzicenilor, orașelul cel mai năpăstuit din toată Ialomița. Bietul țăran l-a găsit, se vede, într-un moment de luciditate și i-a spus că, dacă nu-i face dreptate, nu-i redă boișorii lui, e hotărât să-l ucidă pe d[omnul] Dobrinescu. Inspectorul administrativ i-a răspuns ca

și primarul: «ai dreptate, dar ce să îți fac?...» (Ce zice d[omnul] I. I. Brătianu de acest răspuns al subalternului său?) Atunci, exasperat, bietul om s-a hotărât să-și facă singur dreptate, deoarece autoritățile se declaraseră incapabile de a-i face dreptate. A încercat, dar n-a izbutit!⁴⁰ Țăranul din Jilavele nu va reuși să-l ucidă pe îngrijitorul de moșie Dobrinescu. Gloțul tras de pușca lui nu va lovi în țintă⁴¹.

În 1943, într-un articol⁴² publicat în „Viața ilustrată”, se arată că țăranul nu este doar legat de pământul țării, ci este una cu el. *Printr-un mimetism milenar, spune autorul textului, țăranul, ars de soare, udat de sudoare și aplecat asupra brazdei pe care o lucrează, se apropie de pământul său strămoșesc. Viața lui, a țăranului, pare că e modelată după necunoscutele forțe care lucrează în sămânță, care fac ca răsadul să iasă și care aduc culegerea fructului. Țăranul e răbdător și tenace, precum țarina lui maternă, dar, pe lângă lunga-i tăcere, proprie germinației, el poate avea gânduri năvalnice și izbucniri de veselie în viață. Viața lui, care e ritmată pe anotimpuri, se vedește a fi nedespărțită de aceea a pământului. Țăranul e mai apropiat de natură ca orășeanul, dar, pentru că nu cunoaște complicațiile vieții orășenești, pare că e om simplu.* Dintre caracteristicile țăranului român, spune autorul citat, trei sunt mai importante, iar acestea sunt: *iubirea de pământ, cultul datinilor și grija pentru cele religioase*: „Țăranul iubește pământul mai întâi, fiindcă este bunul său și, apoi, fiindcă este ceea ce este, adică: o realitate vie, făcută atât pentru mângăierea muncii sale, cât și pentru gingășia privirilor sale. El consideră, deci, pământul ca o ființă servibilă, care a dat atâtea și de la care așteaptă să-și țină promisiunile anotimpurilor. Din această dragoste de pământ, căruia el îi este și stăpân și slugă, izvorăsc, poate, calitățile și defectele țăranului. Pământul îi inspiră dragoste, pentru toți acei ce-l servesc, fie că sunt membri ai familiei lui, fie că sunt animalele, pe care le consideră ca făcând parte din familie, deoarece iau parte la lucrul pământului. De la pământ îi vine puterea de muncă și, cum pământul nu poate fi înșelat, atunci când este vorba de a-l lucra, munca lui trebuie să fie o muncă conștiincioasă și perseverentă. Intemperiiile naturii, ca și unele greutăți ale vieții, îl fac să se resemneze, să aibă răbdare și tenacitate. Printre defectele considerate ca moșteniri de la pământ, trebuie să punem în primul loc rapacitatea”⁴³.

Multe dintre dramele satului, se arată în același text, sunt din cauza pământului. Țăranul se separă greu de pământul lui și dorește să aibă cât mai

mult pământ. Nu de puține ori, *pământul îi aduce țăranului pricini și-l face pe acesta să devină gâlcevitor*: „Știm cât de ușor se duce țăranul la judecată, fie pentru un litigiu de hotar, fie pentru intrarea unei vite în pădurea sau pășunea sa. În tocmelile sale țăranul întrebuințează resursele unei diplomații șirete. Părând că se dezinteresează de afacere, el lasă ca să vină de la sine. Ascultă cu bunăvoință pe interlocutorul său, se mulțumește să dea din cap, să se scarpine după ureche, să-și plimbe căciula dintr-o mână în alta, aruncând numai priviri cu înțelesuri. Teama și prevederea de a nu fi tras pe sfoară îi impune o tăcere prudentă. Această răbdare și tenacitate îl fac însă să aibă de cele mai multe ori ultimul cuvânt”⁴⁴.

Țăranul, spre deosebire de orășean, care *se arată liber în fanteziile și improvizările sale capricioase, respectă datinile*. El *se simte obligat să le fie credincios, să le continue și să le transmită urmașilor, pentru că datinile vin de la străbuni*.

Țăranul are, se mai arată în text, *un fond serios de viață creștină*. Uneori, însă, „creștinismul se asociază naivității sale, ceea ce înlesnește superstițiunea și fatalismul”⁴⁵. Țăranul amestecă rugăciunea în toate acțiunile sale, dar, spune autorul citat, *invocațiile divine sunt cam la fel de frecvente ca sudalmele*. Totuși, *vorbele de ocară nu conțin răutate, iar implorarea divină ieșită din gura țăranului este cu adevărat mișcătoare*. Țăranul, *ca orișicare om*, nu este lipsit de slăbiciuni, dar *teama de Dumnezeu și dorința de a nu se face de „răsul satului” îl fac să respecte*, mai mult ca orișicine, *bunele moravuri*: „Apărarea virtuții sau a moralei ultragiante o face, uneori, violent sau brutal. Trăind aproape de pământ și în mijlocul animalelor sale de muncă, țăranul are îndeobște o vorbă lipsită de rafinăria și delicatețea limbajului orășenesc. Cu inteligența-i naturală, cu blândețea și bunul simț care-l caracterizează, el știe să ceară iertare, când greșește, știe să ironizeze, dând înțelepte răspunsuri celor mândri sau trufași, știe să fie sarcastic, cu cei ce-i sunt sau [pe care] îi consideră inferiori. Natura și pământul îi inspiră de altfel țăranului creațiile lui poetice, cântecele lui și mai ales aplicațiile lui artistice (cusături, țesături etc.), care-i împodobesc casa”⁴⁶.

De la un alt autor aflăm că *țăranul, care, în virtutea inerției, caută să ducă felul de viață moștenit, încearcă față de deșrădăcinați, față de cei care și-au părăsit satul pentru a-și căuta fericirea în alt loc, atât compătimire, cât și scepticism acru*⁴⁷.

4. Cuvinte de final

Despre și pentru *țăranul român*⁴⁸ s-a scris mult în perioada semnalată de noi încă din titlu. După unele surse, viață dusă de țăranul român a fost mereu inumană, pentru că mereu s-a găsit cineva care să-l împileze. În plus, țăranul a avut și va avea mereu dușmani la fel de nemiloși ca *boierul și harapnicul*, așa cum sunt *vântul, trăsnetul, frigul sau norii*⁴⁹. Pentru că era bănuitor *față de toată lumea*, se arată într-un articol din 1936, *țăranului trebuia să i se facă binele cu forța, fără consultarea lui*⁵⁰.

- Note** ■
- ¹ Ion Pas, *Țăranul pitoresc*, în „Realitatea ilustrată”, anul II, nr. 44, 17 noiembrie 1928, p. 2.
 - ² V. Babeș, *Bolile țăranului român*, București, Tipo-litografia Societății „Tiparul”, 1901, p. 4.
 - ³ Ion Pas, *Țăranul pitoresc...*, p. 2.
 - ⁴ P.M. Rădulescu-Micșunești, *Descânțece și farmece*, în „Revista literară”, anul al XXIII-lea, nr. 8, 20 octombrie 1902, p. 137-139.
 - ⁵ Ion Pas, *Țăranul pitoresc...*, p. 2.
 - ⁶ I. Cârlan, *Slănina deochiată*, în „Gazeta Transilvaniei”, anul LXXIV, nr. 148, 8 (21) iulie 1911, p. 1-2.
 - ⁷ P. M. Rădulescu-Micșunești, *Descânțece și farmece...*, p. 138.
 - ⁸ George Coșbuc, *Crestomație pentru toți românii*, București, Editura librăriei C. Sfetea, 1904, p. 107-111.
 - ⁹ *Țăranii din Basarabia*, în „Gazeta Transilvaniei”, anul LXVII, nr. 179, 15 (28) august 1904, p. 1-2.
 - ¹⁰ George Coșbuc, *Crestomație pentru toți românii...*, p. 110.
 - ¹¹ *Ibidem*, p. 110-111.
 - ¹² Octavian Goga, *Nu mai vrem umilință...*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 2, Sibiu, 7 ianuarie 1907, p. 23-26.
 - ¹³ *Ibidem*, p. 24.
 - ¹⁴ Marcel Olinescu, *Portul sătenilor din regiunea Șiria, județul Arad*, în „Sociologie românească”, anul IV, nr. 4-6, aprilie – iunie 1939, p. 275 - 280.
 - ¹⁵ *Cititorilor*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 1, Sibiu, 1 ianuarie 1907, p. 2.
 - ¹⁶ Octavian Goga, *Către cărturarii noștrii*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 1, Sibiu, 1 ianuarie 1907, p. 3-7.
 - ¹⁷ *Ibidem*, p. 6.
 - ¹⁸ Alex. Țințariu, *Deprinderi rele*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 35, Sibiu, 26 august 1907, p. 578-579.
 - ¹⁹ *Ibidem*, p. 579.

- ²⁰ *Idem*, *Slugărnicia...*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 41, Sibiu, 7 octombrie 1907, p. 674-675.
- ²¹ *Idem*, *Țăranul nostru*, în „Țara noastră”, anul III, nr. 28, Sibiu, 12/25 iulie 1909, p. 226; *Idem*, *Țăranul român și străinii*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 27, 1 iulie 1907, p. 444-446.
- ²² *Idem*, *Legile lui Dumnezeu*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 51, Sibiu, 16 decembrie 1907, p. 829-830.
- ²³ *Ibidem*, p. 829.
- ²⁴ *Ibidem*, p. 830.
- ²⁵ *Idem*, *S-au schimbat vremurile*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 21, Sibiu, 20 mai 1907, p. 349-350.
- ²⁶ *Ibidem*, p. 349.
- ²⁷ G., *Pământul nostru ne cheamă*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 49, Sibiu, 2 decembrie 1907, p. 791-794.
- ²⁸ George Huludeț, *Scrisoare din America (Poezie către nevastă)*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 49, Sibiu, 2 decembrie 1907, p. 794.
- ²⁹ G., *Pământul nostru ne cheamă...*, p. 791-792.
- ³⁰ Petru Șpan, *Mentalitatea țăranului român ardelean*, în „Țara noastră”, anul III, nr. 34, Sibiu, 23 august (5 septembrie), 1909, p. 274.
- ³¹ *Îmbunătățirea sortii țăranului în România*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 45, Sibiu, 4 noiembrie 1907, p. 727-729.
- ³² Pamfil Șeicaru, *Regele trebuie să apere țărâna bucovineană*, în „Cuvântul”, anul I, nr. 44, 29 decembrie 1924, p. 1.
- ³³ Petre Lenghel-Izanu, *Alimentația și îmbrăcămintea în Bârsana, Maramureș*, în „Sociologie românească”, anul IV, nr. 4-6, aprilie – iunie 1939, p. 272.
- ³⁴ *Ibidem*, p. 275.
- ³⁵ „Asta-i lelea cea bogată, / Cu cămașa nespălată. / De și-a spăla cămașa, / Apa-n râu s-ar tulbura.” [*Ibidem*, p. 275.]
- ³⁶ Gr. Ancheta *răscoalelor*, în „Adevărul”, anul XIX-lea, nr. 6573, 12 decembrie 1907, p. 1; Constantin Mille, *Nebun ce sunt!*, în „Adevărul”, anul al XIX-lea, nr. 6327, 4 aprilie 1907, p. 1; *Adevărul*, *Ororile și oficioasele*, în „Adevărul”, anul al XIX-lea, nr. 6327, 4 aprilie 1907, p. 1; A.B., *Datoria presei*, în „Adevărul”, anul al XIX-lea, nr. 6327, 4 aprilie 1907, p. 1; *Ultime informațiuni*. [*Orori săvârșite în părțile nerăsculate*], în „Adevărul”, anul al XIX-lea, nr. 6327, 4 aprilie 1907, p. 3; *Presa și cruzimile inutile*, în „Adevărul”, anul al XIX-lea, nr. 6327, 4 aprilie 1907, p. 3; G. Crainic, *Chestia agrară în România și Ungaria*, în „Adevărul”, anul al XIX-lea, nr. 6327, 4 aprilie 1907, p. 1; [*The*] *Morning Post și răscoalele*, în „Adevărul”, anul al XIX-lea, nr. 6339, 16 aprilie 1907, p. 3; *Couriers rouse all Roumania to resistance*, în „The Washington Times”, nr. 4672, 31 martie 1907, p. 1-2; *Troops kill women*, în „The Washington Herald”, nr. 175, 31 martie 1907, p. 10.
- ³⁷ *Elegie pentru țărani* publicată în „Furnica”: „De atâția ani / Pentru țărani / Soarta e neagră, / De foame pier, / De biruri, ger / Și de pelagră; / În van țăranul ajutor / Cu lacrimi cere: / Nu mai sunt bani pentru popor / Prin ministere! [...]” [Cyrano, *Elegia țăranilor*, în „Furnica”, anul III, nr. 131, 15 martie 1907, p. 2.]
- ³⁸ Kiriak Napardajan, *Răscoalele*, în „Furnica”, anul III, nr. 131, 15 martie 1907 p. 3.
- ³⁹ Petru Grădișteanu, *O crimă mușamalizată*, în „Adevărul”, anul al XIX-lea, nr. 6509, 7 octombrie 1907, p. 1-2.
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 1-2.

⁴¹ *Ibidem*, p. 1.

⁴² G. Preda, *Evocări și însemnări ce privesc țărănimia*, în „Viața ilustrată”, anul VIII, nr. 2, februarie 1943, p. 11-13.

⁴³ *Ibidem*, p. 12.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁴⁷ Ion V. Tarția, *Țăranul român*, în „Țara de mâine”, anul II, nr. 5-6, Cluj, mai-iunie 1936, p. 119.

⁴⁸ Traian Birăescu, *Depopularea satelor românești. Considerații demografice asupra Banatului*, în „Țara noastră”, anul IV, nr. 20, Cluj, 20 mai 1923, p. 639-641; Ernest Bernea, *Timpul la țăranul român*, în „Revista Fundațiilor Regale”, anul VII, nr. 12, 1 decembrie 1940, p. 561-586; I. V. Tarția, *Țăranul român. Psiho-sociologie economică rurală (I)*, în „Societatea de mâine”, anul XI, nr. 6, București, iunie 1934, p. 119; N. Ghiulea, *Caracterul politicii sociale pentru țărănimie*, în „Societatea de mâine”, anul XI, București, nr 7-10, iulie-octombrie 1934, p. 134-135; Ion V. Tarția, *Țăranul român. Încercare de sociologie rurală (II)*, în „Societatea de mâine”, anul XI, București, nr 7-10, iulie-octombrie 1934, p. 142-144; Gh. Tulbure, *Toader Vidican: țăranul de după război*, în „Țara noastră”, anul VIII, nr. 6, București, 27 februarie 1927, p. 103-106; Unchiașul, *Scrisoare către un țăran*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 8, Sibiu, 18 februarie 1907, p. 125-127; Nepotul, *Scrisoare către țărani*, în „Țara noastră”, anul I, nr. 6, Sibiu, 4 februarie 1907, p. 92-99; Gh. Teodorescu Kirilianu, C. Brudariu, *Țăranului român*, București, Imprimeria „La Roumanie”, E.S. Cerbu, 1901.

⁴⁹ Ion V. Tarția, *Țăranul român...*, p. 117.

⁵⁰ *Ibidem*.

Bibliografie

Babeș V., *Bolile țăranului român*, București, Tipo-litografia Societății „Tiparul”, 1901.

Coșbuc George, *Crestomație pentru toți românii*, București, Editura librăriei C. Sfetea, 1904.

Arhiva ziarului „Adevărul” pe anul 1907.

Arhiva ziarului „Cuvântul” pe anul 1924.

Arhiva ziarului „The Washington Herald” pe anul 1907.

Arhiva ziarului „The Washington Times” pe anul 1907.

Arhiva publicației „Gazeta Transilvaniei” pe anii 1904 și 1911.

Arhiva publicației „Revista Fundațiilor Regale” pe anul 1940.

Arhiva publicației „Revista literară (Literatorul)” pe anul 1902.

Arhiva revistei „Furnica” pe anul 1907.

Arhiva revistei „Realitatea ilustrată” pe anul 1928.

Arhiva revistei „Societatea de mâine” pe anul 1934.

Arhiva revistei „Țara de mâine” pe anul 1936.

Arhiva revistei „Țara noastră” pe anii 1907 și 1909.

Arhiva revistei „Viața ilustrată” pe anul 1943.